

การส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการฟาร์มในรูปกลุ่ม กรณีจังหวัดกาญจนบุรี

เอื้อ เชิงสะอาด อรุณี ปิ่นประยงค์ ฉวีวรรณ มหะเสนีย์ วิทยา อธิปอนันต์ และ
ประเสริฐ กองกันภัย
กลุ่มงานส่งเสริมจัดการฟาร์ม กรมส่งเสริมการเกษตร

บทคัดย่อ

ปัญหาสำคัญทางการเกษตรในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ในฤดูแล้งเกษตรกรไม่มีงานทำ ทำให้เกิดการอพยพแรงงานมาหางานทำในเมือง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมาก การหาทางแก้ไข ปัญหาดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรได้ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ได้แก่ ที่ดิน ทุน แรงงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการจัดทำโครงการจัดการไร่นาสวนผสมระดับหมู่บ้าน (แปลงหญ้าในรูปแบบกลุ่ม) วิธีการ คือ การรวมกลุ่มผู้ผลิตในหมู่บ้านเพื่อวางแผนการผลิตร่วมกันและรวมกลุ่มขายผลผลิต พื้นที่ดำเนินการ 100 ไร่ เกษตรกรผู้ร่วมโครงการไร่ละ 500 บาท กรณีบ้านหนองพังตรุ อำเภอท่าม่วง จังหวัด กาญจนบุรี มีเกษตรกรร่วมโครงการ 21 ราย พื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน ดิน มีชุดดินนครพนม และชุดดินเลย ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าว และพืชไร่ ตามลำดับ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 877 มิลลิเมตรต่อปี (2524-2532) พืชที่เกษตรกรปลูกอยู่เดิม ได้แก่ ข้าว อ้อย พริก และมันสำปะหลัง สำหรับกิจกรรมใหม่ที่แนะนำเกษตรกร เป็นลักษณะไร่นาสวนผสมซึ่งมีกิจกรรม คือ ข้าว ไม้พื้นเมือง ไม้เนื้อ สุก ร มะม่วง พืชผัก และการเลี้ยงปลา ผลการดำเนินงานถึงปัจจุบันเกษตรกรมีการใช้แรงงานอย่างต่อเนื่อง และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมใหม่ คือ การเลี้ยงไก่ สุก และปลา การขยายผลมีเกษตรกรในหมู่บ้านข้างเคียงมาเยี่ยมชมและนำไปปฏิบัติ ซึ่งจะได้ประเมินผลในโอกาสต่อไป

หลักการและเหตุผล

ปัญหาสำคัญในด้านการเกษตรของประเทศไทย ได้แก่ปัญหาด้านการตลาด ราคาของผลผลิตตกต่ำ โดยเฉพาะผลผลิตจากพืชหลักที่สำคัญได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย ยางพารา กาแฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีปัญหาความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศและภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้งน้ำท่วม เกษตรกรไม่มีงานทำในฤดูแล้ง และอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ฯ ทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย

การแก้ไขปัญหาด้านการผลิต การตลาด และการอพยพของเกษตรกรเข้ามาทำงานในเมือง ดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรได้ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดการไร่นาของตนเอง โดยวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับศักยภาพและเงื่อนไขของตนเอง มีการใช้ปัจจัยการผลิตและทรัพยากรต่าง ๆ อย่าง

มีประสิทธิภาพสามารถกระจายการใช้แรงงานในครอบครัวอย่างเต็มที่ เน้นการรวมกันผลิต ร่วมกันซื้อและรวมกันขายผลผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด เป็นการเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน โครงการส่งเสริมการจัดไร่นาในรูปกลุ่ม จึงได้ดำเนินการเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยดำเนินการในทุกภาคทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์

- เพื่อรวมกลุ่มของเกษตรกร ในหมู่บ้านในการวางแผนการผลิตให้มีคุณภาพ และปริมาณตามความต้องการของตลาด
- เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากเดิม โดยมีกิจกรรมหลายชนิดและหลายครั้งใน 1 ปี
- เพื่อให้เกษตรกรมีการใช้ที่ดิน แรงงาน และทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการดำเนินงาน

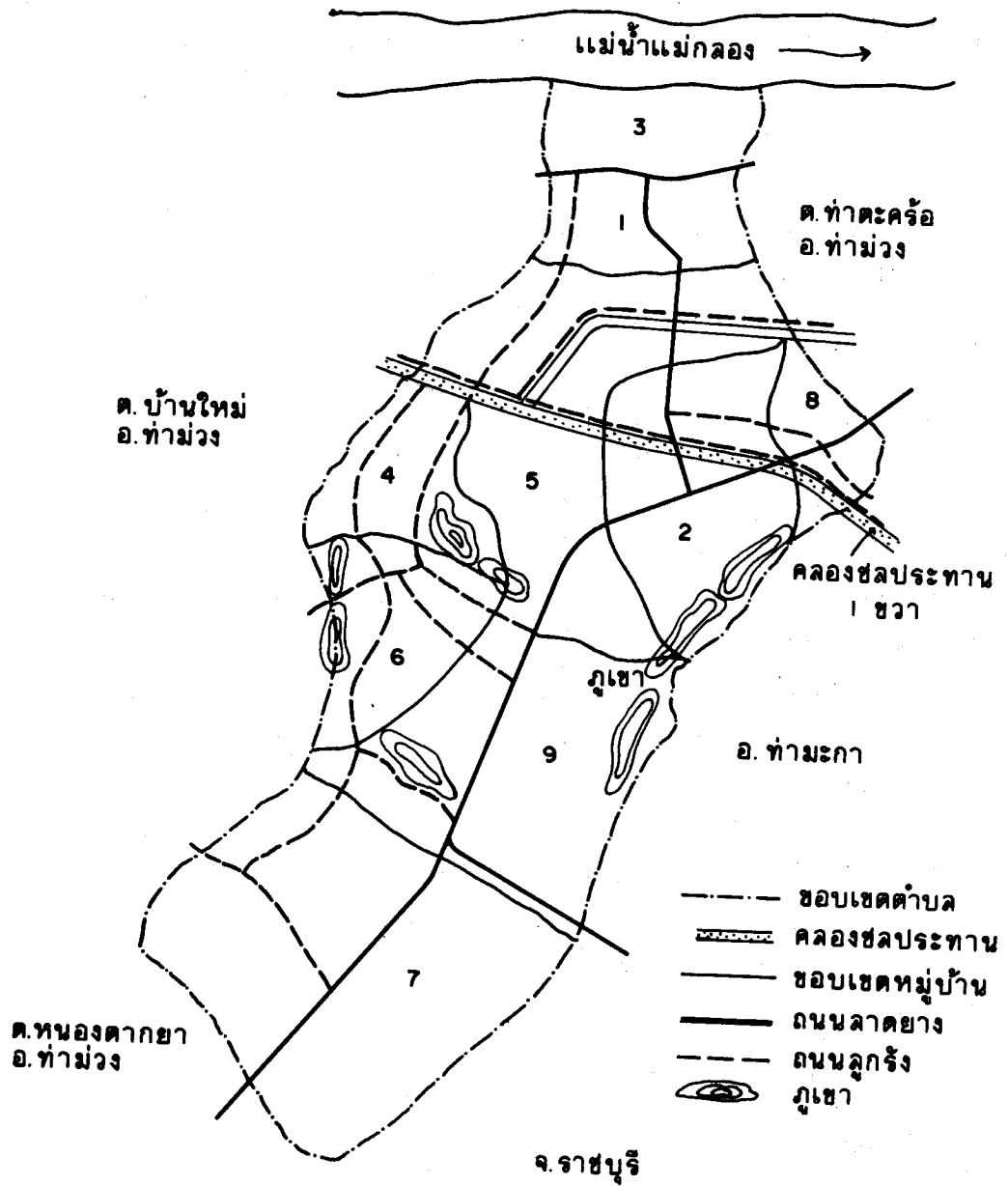
การคัดเลือกพื้นที่ พิจารณาคำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านเพื่อเป็นแกนนำแก่หมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีสภาพเงื่อนไขใกล้เคียงกัน สำหรับกิจกรรมที่แนะนำแก่เกษตรกรได้จากการวิเคราะห์พื้นที่ ซึ่งผลการวิเคราะห์พื้นที่หมู่บ้านหนองพังตรุ ตำบลพังตรุ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี มีดังนี้

ข้อมูลพื้นที่หมู่บ้าน

หมู่บ้านนี้มีหนองน้ำอยู่ ในอดีตช่วงสงครามไทยกับพม่าสมัยอยุธยาชาวบ้านได้อพยพหนีสงครามไทยแต่ได้เก็บสมบัติต่าง ๆ ผังไว้ใต้หนองน้ำนั้น ต่อมาเมื่อเหตุการณ์สงบมีราษฎรเข้ามาอยู่อาศัยและได้ขุดค้นพบสมบัติเป็นจำนวนมาก จึงเรียกที่เก็บสมบัติชิ้นว่า "กรุ" ซึ่งนับได้ว่าเป็นพื้นที่ กรุ จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่าบ้านหนองพันกรุ ต่อมา มีราษฎรเข้ามาอยู่กันมากเข้า และขยายขอบเขตเป็นตำบล ชื่อเรียกหมู่บ้านจึงเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เป็นบ้านหนองพังตรุ และตำบลพังตรุตามลำดับ

● ข้อมูลด้านกายภาพ

การตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรคล้าย ๆ กับชุมชนเมืองดูจากสภาพภายนอกเศรษฐกิจค่อนข้างดี บ้านเรือนราษฎรก่ออิฐถือปูนเป็นส่วนใหญ่ มีร้านค้าหลายร้าน มีโรงสีขนาดใหญ่ มีศูนย์ส่งเสริมเยาวชนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร และการคมนาคมสะดวกมีถนนลาดยางอย่างดี มีระบบชลประทานดี (โครงการชลประทานแม่กลองใหญ่เขื่อนวชิราลงกรณ์) ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ใกล้ตัวเมืองห่างจากอำเภอท่าม่วงประมาณ 17 กิโลเมตร (ภาพที่ 1) สภาพสังคมในปัจจุบันจึงค่อนข้างเป็น

ภาพที่ 1 ขอบเขตตำบลพังตรุ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

สังคมเมืองคนหนุ่มสาวไม่นิยมทำงานอยู่ในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะรับจ้างทำงานในโรงงานก่อสร้าง โรงงานกระดาษ โรงงานสับประดจะเหลือเฉพาะคนสูงอายุอยู่เฝ้าบ้าน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ของหมู่ 2 รับน้ำชลประทานจากโครงการแม่กลองใหญ่ (เขื่อน วชิราลงกรณ์) โดยการรับน้ำจากคลองส่งน้ำ 1 ขวา ของโครงการท่ามะกา สำหรับแหล่งน้ำอื่น มีดังต่อไปนี้

1. บ่อน้ำบาดาลสาธารณะ	2 บ่อ
2. บ่อน้ำบาดาลส่วนตัว	11 บ่อ
3. บ่อน้ำตื้นสาธารณะ	6 บ่อ
4. บ่อน้ำตื้นส่วนตัว	10 บ่อ

นอกจากนั้นแล้วสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่มีในหมู่ 2 บ้านหนองพังตรุ คือ

1. ไฟฟ้ามีทุกครัวเรือน
2. มีประปาหมู่บ้าน
3. ถนนลาดยาง 1 สาย (สายท่ามะกา-หนองตากยา)
4. ถนนลาดยางและคอนกรีต 1 สาย (เป็นถนนจากเขื่อนวชิราลงกรณ์เลียบบคลองชลประทาน และมีทางแยกเข้าวัดพังตรุ)
5. ถนนลูกรัง 1 สาย เลียบคลองชลประทาน 1 ขวา (ภาพที่ 2) ระยะทางจากหมู่บ้านถึงตัวอำเภอท่าม่วง โดยใช้เส้นทางถนนลาดยางผ่านเขื่อนวชิราลงกรณ์ประมาณ 17 กิโลเมตร

ลักษณะของดินในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านหนองพังตรุ มีดินอยู่ 2 ชนิด คือดินชุดนครพนม (NM) ลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายแข็ง เหมาะสำหรับการปลูกข้าว อยู่ทางด้านเหนือของหมู่บ้าน ดินชุดเลย (LO) ลักษณะเป็นดินร่วนปนดินเหนียว เหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่ อยู่ทางด้านใต้ของหมู่บ้าน (ภาพที่ 3)

ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยของอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี เฉลี่ยตั้งแต่ต้นปี 2524-2532 ปริมาณฝนเฉลี่ย 877 มิลลิเมตร ฝนจะเริ่มมาตั้งแต่เดือนเมษายนปริมาณฝนสูงสุดในเดือนกันยายน แล้วค่อย ๆ ลดลง ฝนหมดเดือนพฤศจิกายน เดือนมกราคมถึงมีนาคมไม่มีปริมาณฝนตก (ภาพที่ 4)

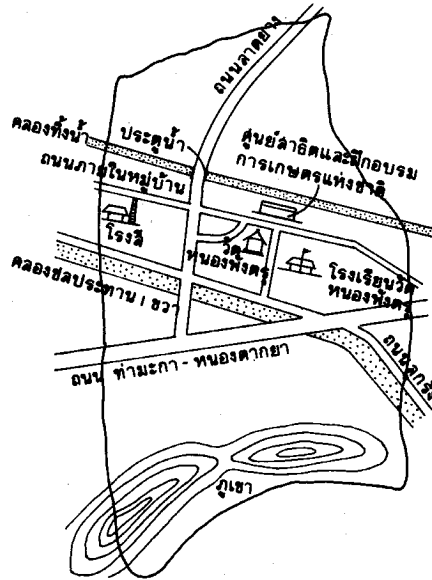
● ข้อมูลด้านชีวภาพ

การปลูกพืช

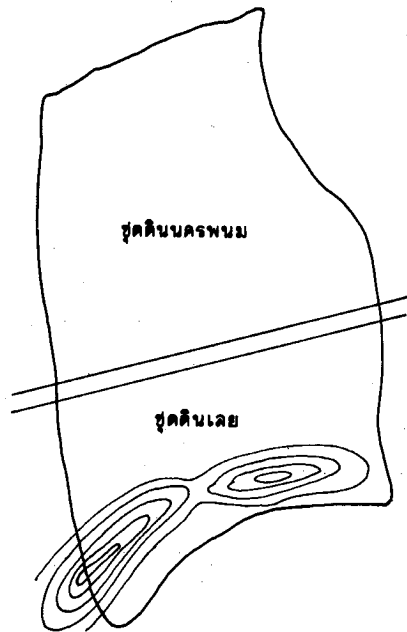
ข้าวนาปี

● ฤดูเพาะปลูก เริ่มปลูกช่วงปลายเดือนกรกฎาคม และเก็บเกี่ยวช่วงเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม

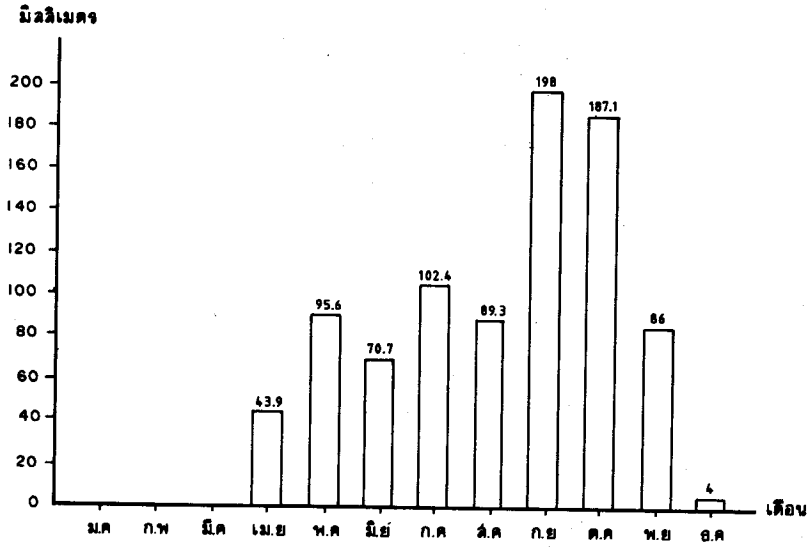
● พันธุ์ ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์ กข.23, 11 เหลืองประทิว ข้าวดอกมะลิ 105 สองพันธุ์สุดท้ายในเขตชลประทานไม่ให้ทำเพราะมีปัญหาการเก็บเกี่ยว และการใช้น้ำจะทำเฉพาะใกล้กับคลอง

ภาพที่ 2 รายละเอียดของพื้นที่บ้านหนองพังคร

ภาพที่ 3 การกระจายตัวของชุดดินในพื้นที่บ้านหนองพังคร

ภาพที่ 4 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของอำเภอท่าม่วง ปี 2524-2532

ภาพที่ 5 ภาพตัดขวางของพื้นที่บ้านหนองพังตรู

ชลประทาน (ภาพที่ 5) โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะเก็บพันธุ์ไว้ใช้เองและแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรด้วยกันเอง มีส่วนน้อยที่จะแลกเปลี่ยนจากส่วนราชการ หรือคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่

- การเตรียมดิน หลังจากทำนาปรังเสร็จ ดินจะมีช่วงพักตัวประมาณ 1/2-1 เดือน เพราะชลประทานหยุดการให้น้ำ ชลประทานเปิดน้ำเกษตรกรก็จะเปิดน้ำเข้านาเอง และไถกลบตอซังเสร็จในวันเดียว แล้วหมักไว้ประมาณ 5-7 วัน ทำเทือก

- การปลูก ส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำนาหว่านน้ำตาม เสียค่าใช้จ่ายและเวลาน้อยกว่านาดำ จะทำเฉพาะคนที่มีฐานะดีหรือมีแรงงานในครอบครัวมาก เกษตรกรจะทำโดยนำข้าวใส่กระสอบแล้วนำไปแช่ในคูหรือคลองขอย เกษตรกรไม่มีการตัดพันธุ์ข้าวก่อน ข้าวที่นำไปแช่จะมีเมล็ดหญ้าหัวลิบ ข้าวครึ่งท่อนผสมอยู่จึงได้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์ เกษตรกรจะแช่ประมาณ 36-48 ชั่วโมง และนำขึ้นมาห่มอีก 12-24 ชั่วโมง เมล็ดข้าวจะงอกเป็นตุ่มเขียว และมีรากงอกเกษตรกรจึงนำไปหว่าน การใช้พันธุ์ข้าวนาหว่านจะใช้ 20-25 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนนาดำเกษตรกรจะตากกล้าก่อนประมาณ 25-30 วัน เกษตรกรจะใส่ปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต (21-0-0) ก่อนถอนไปปักดำประมาณ 5-7 วัน

- การใส่ปุ๋ย ใส่หลังหว่านหรือปักดำประมาณ 20-25 วัน โดยเกษตรกรจะใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 ประมาณ 10-15 กิโลกรัมต่อไร่ ถ้าเป็นปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต (21-0-0) เกษตรกรจะใส่ 20-25 กิโลกรัมต่อไร่

- การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ตอนก่อนข้าวตั้งท้อง หรือ 60 วันหลังหว่านข้าวใส่อีก 25 กิโลกรัม และใส่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับข้าวงามหรือไม่งาม การซื้อปุ๋ยของเกษตรกรจะไปเอาจากนายทุนหรือเจ้าของโรงสี

- การให้น้ำ เกษตรกรสามารถใช้น้ำจากคลองชลประทานตลอดเวลา

- การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช ในช่วงนาปีจะมีหนอนม้วนใบระบาด นอกจากนั้นมีเพลี้ยจักจั่นสีเขียว และโรคใบสีส้มเกษตรกรจะซื้อสารเคมีมาใช้เองเป็นส่วนใหญ่

- วัชพืช เกษตรกรจะใช้ยาคุมเป็นส่วนใหญ่โดยหว่านยาคุมก่อนหว่านข้าว ประมาณ 5 วัน จะใช้สารเคมีพวกมาเซตเต้ 15 กิโลกรัมต่อ 4 ไร่ หรือบางรายไม่ใช้ยาคุม หว่านข้าว 20-25 วัน เห็นมีหญ้าขึ้นจะใช้ยาตราหมาแดง (2-4-ดีบวกออกซาไดอะซอน) ใส่เฉพาะวัชพืชขึ้นเฉพาะที่ หรือ 1 กก.ต่อ 2 ไร่ วัชพืชที่ขึ้นได้แก่ หญ้าเดือย ผักแว่น หญ้าข้าวนก (พุ่มพวง, ลิเก)

- ผลผลิต 60 ถึงต่อไร่ ขึ้นอยู่กับปริมาณการใช้ปุ๋ยและการดูแลรักษาของ เกษตรกร

- การตลาด โรงสีในท้องถิ่นรับซื้อเฉลี่ยเกวียนละ 4,200 บาท แต่ชั่งน้ำหนัก 11 กิโลกรัมต่อถัง

ข้าวนาปรัง

- ฤดูเพาะปลูก เริ่มช่วงปลายกุมภาพันธ์ - ปลายมีนาคม และเก็บเกี่ยวช่วงเดือนกรกฎาคม

- พันธุ์ข้าว กข.7 กข.11 กข.23 สุพรรณบุรี 60 สุพรรณอ้อม ส่วนใหญ่เก็บเอาไว้ใช้เองหรือแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรข้างเคียง ส่วนน้อยจะแลกเปลี่ยนจากราชการ หรือไปซื้อจากศูนย์ขยายพันธุ์พืชหรือไปเอามาจากสุพรรณบุรี

- การเตรียมดิน คล้ายกับการทำนาปี ดินมีการพักตัวนาน 2 เดือน
- การปลูกส่วนมากเป็นนาหว่าน (ขนาดประมาณร้อยละ 5 ของเกษตรกรของผู้ทำนา)
- การใส่ปุ๋ยครั้งแรก ใส่ปุ๋ยอ้อย (21-0-0) หลังหว่านข้าวหรือปักดำ 15-20 วัน 15 กก./ไร่ ครั้งที่สองใส่แอมโมเนียมซัลเฟตตอนข้าวตั้งท้อง หรือแต่งตัว 25 กก.
- วัชพืช เช่นหนวดแมว เดือด ผักแว่น ผักพริก หญ้าข้าวรก (ลิเก, พุ่มพวง) จะใช้ยาคุมพวกมาเซตเต้, รอนสตาร์, แชนทอน 2 - 3 กก./ไร่ หรือขึ้นอยู่กับวัชพืชมากหรือน้อย หรือได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ และจะใช้ยาฆ่าหญ้าตราหมาแดงหลังจากข้าวออกแล้ว 20 วัน ใน อัตรา 1/2 กก.ต่อ 1 ไร่
- โรคแมลง เพลี้ยไฟ หนอนกระทู้กล้า เกษตรกรจะซื้อสารเคมีจากร้านค้า ส่วนเกษตรกรที่มีรายได้น้อยก็รายงานส่วนราชการรอรับการช่วยเหลือต่อไป หรือเจ้าหน้าที่แนะนำให้ไปซื้อสารเคมีมาใช้ก่อน
- ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 75 ถึงต่อไร่
- ตลาด โรงสีขาประจำ มีชาจรประมาณ 3% การรับซื้อช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยว ราคารับซื้อเฉลี่ยเกวียนละ 4,300 บาท แต่ชั่งน้ำหนัก 11 กก.ต่อ 1 ถึง

อ้อย

- ฤดูเพาะปลูก เริ่มปลูกช่วงเดือนพฤษภาคมในเขตชลประทานและสูบน้ำ สำหรับเกษตรกรที่ปลูกนอกเขตต้องรอให้ฝนตกจึงจะปลูก
- พันธุ์ คิว 83 เอฟ 147 เอฟ 140
- แหล่งพันธุ์ เก็บพันธุ์เอง หรือจากศูนย์อ้อยภาคกลาง หรือซื้อพันธุ์จาก เกษตรกรใกล้เคียง
- อัตราการใช้พันธุ์ พันธุ์อ้อย 1 ไร่ปลูกได้ 7 ไร่ ใน 1 ท่อนมี 2 ซ้อ 2 ตา
- ระยะการปลูก ระยะร่อง 1.25 x 1.25 เมตร
- การเตรียมดิน ถ้ามีการปลูกใหม่ก็จะเผาตอ แล้วจึงไถตะ ไถแปรทำร่องโดยเสียค่าเตรียมดิน 400 บาท ได้แก่ไถตะ 150 บาท ไถแปร 150 บาท ทำร่อง 100 บาท
- การปลูก จะสับอ้อยเป็นท่อน ๆ ละ 2 ซ้อ นำไปวางลงในแปลงห่างกัน ประมาณ 1 คืบ แล้วกลบหนาพอประมาณ ปลูกแล้วก็ให้น้ำ หากเป็นเขตน้ำฝนจะต้องรอฝนตกเสียก่อนจึงปลูก
- การใส่ปุ๋ย อ้อยใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ครั้งแรกหลังจากปลูกไปแล้ว 45 วัน ใส่ปุ๋ยสูตร 21-0-0 อัตราส่วน 50 กก./ไร่
- ครั้งที่สอง หลังกลบร่อง หรือ 3 เดือน ปุ๋ยสูตร 21-0-0 อัตราส่วน 50 กก./ไร่
- วัชพืช ถ้าอยู่ในเขตชลประทานหลังปลูกก็จะฉีดสารเคมีคลุม ถ้าเขตน้ำฝนต้องรอให้ฝนตกก่อนหรือพินดินมีความชื้นจึงจะฉีดสารเคมีคลุม ถ้าไม่มีน้ำฝนต้องรอ สารเคมีที่ใช้ เกสาพริม เกสาแพรก กรั่มมือโกโซน

● โรคแมลงศัตรูพืช แมลงหริวขาวหนอนกินไส้ หนอนจะขุด ปลวกและหนูเกษตรกรจะซื้อสารเคมีมาใช้เองเสียส่วนใหญ่มีน้อยรายใช้บริการของส่วนราชการ หรือคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่

● การเก็บเกี่ยว เดือนมกราคม-เมษายน แล้วแต่โรงงานเมื่อไหร่ใช้แรงงานในครอบครัว ถ้าไม่พอมีจะจ้างแรงงานจากต่างถิ่น หรือไม่กี่จากหัวหน้าโคเวต้า และการเอาแรงงานหรือลงแขกกัน

- ผลผลิต เฉลี่ย 8 ตัน/ไร่
- ตลาด ขายส่ง หัวหน้าโคเวต้าส่งโรงงาน 470 บาท/ตัน

พริก

- ฤดูเพาะปลูก เดือนพฤษภาคม
- พันธุ์พื้นเมือง และไม่รู้จัก
- แหล่งพันธุ์ แลกเปลี่ยนตามบ้านเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง
- ระยะปลูก .60 ม. x 1.50 เมตร
- การเตรียมดิน ไถตะ ไถแปร
- การปลูก ต้องเตรียมแปลงเพาะกล้าก่อน 3 เดือน แล้วทำการย้ายกล้าพริกมาปลูก
- การใส่ปุ๋ย พริกมีการใส่ปุ๋ย 3 ครั้ง ห่างกัน 30 วัน ทั้งสามครั้ง ปุ๋ยสูตร 21-0-0 ใส่ 3 ครั้ง 25 กก./ไร่

● วัชพืช ได้มีการกำจัดวัชพืชโดยการดาย 7 ครั้ง ห่างกัน 2-3 ครั้งต่อเดือน ถ้าฝนตก. มากก็ 3 ครั้ง/เดือน

- โรคแมลง
 - ใบหงิก
 - เพลี้ยแป้ง
 - หนอนเจาะเม็ด
 - โรคแอนแทรกโนส

ส่วนใหญ่เกษตรกรจะซื้อสารเคมีจากร้านค้ามาใช้เอง

● เก็บเกี่ยว ปลายเดือนสิงหาคม-มกราคม ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานภายในบ้าน ถ้าจ้างเก็บแรงงานวันละ 40 บาท/วัน

● ผลผลิต เก็บสด 5 วันต่อครั้ง ๆ ละ 45 - 47 กก./ไร่ (พริกสด 3 กก. ทำเป็นพริกแห้ง ได้ 1 กก.) ผลผลิตเฉลี่ย พริกสดได้ 1,141 กก./ไร่ พริกแห้งได้ 300 กก./ไร่

● ตลาด พ่อค้าในท้องถิ่น 95% อีก 5% เป็นพ่อค้าจากต่างถิ่น ราคาพริกแห้ง กก. ละ 35-40 บาท พริกสด 7 บาท

มันสำปะหลัง

- ฤดูเพาะปลูก ช่วงที่ 1 ธันวาคม-มกราคม และช่วงที่ 2 เมษายน-พฤษภาคม

- พันธุ์ ไมทราบชื่อพันธุ์
- แหล่งพันธุ์ ในหมู่บ้านจากตำบลหนองตากยาและตำบลกลางสาธิต
- ระยะปลูก 1.50 เมตร x .50 เมตร
- การเตรียมดิน ไถตะ และซักร่อง
- การปลูก สับเป็นท่อน 20-25 ซม. ใช้เสียบตั้งตรงประมาณ 3,000 ท่อน/ไร่
- การใส่ปุ๋ย ไม่มีใส่ปุ๋ย
- วัชพืช ใช้ถาก โดยแรงงานในครอบครัว และใช้สารเคมีในบางราย
- โรคแมลงไม่มี
- เก็บเกี่ยว ช่วงเดือนตุลาคมหรือ ธันวาคม - มกราคม ส่วนใหญ่จะใช้รถแทรกเตอร์ไถตะ

แล้วจึงใช้แรงงานคนเก็บหรือขุดตอนหลัง

- ผลผลิต 2,500 - 3,000 กก./ไร่
- ตลาด เกษตรกรจะส่งขายเอง ส่งหัวมันสดให้โรงงานหนองตากยา และบ้านใหม่ ราคา

500 - 570 บาท/ตัน

เผือก (พืชใหม่)

เกษตรกร นายสมพงษ์ เสือใจได้นำเผือกเข้ามาปลูกในหมู่บ้านนี้เป็นคนแรกโดยได้มีญาติพี่น้องซื้อนำคำ ปลูกเผือกมาหลายปีแล้ว ในเขตหมู่บ้านหนองหิน ตำบลเขาสามลือหาบอำเภอกำมะกา ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับหมู่ 2 ตำบลพังตรุ อำเภอกำม่วง โดยได้เดินทางไปดูในขณะไปมาหาสู่กันเมื่อปีที่แล้ว การที่เกษตรกรนำเผือกมาปลูกในที่นาของหมู่บ้านนี้มีเกณฑ์พิจารณาดังนี้

1. พื้นที่ที่จะปลูกเผือกควรอยู่ในระดับสูงกว่าพื้นที่ทำนาปรัง หรือพื้นที่ทำนาปี
2. ควรเป็นพื้นที่ที่สามารถระบายน้ำออกได้เร็ว
3. ควรมีลักษณะดินเหนียวปนทราย (ดินเหนียวมากกว่าทราย)
4. มีฟางข้าวปกคลุมในช่วงแรก
5. มีเงินทุนเพียงพอ โดยเฉพาะการลงทุนในระยะแรก
6. ต้นทุนการผลิตสูงกว่าข้าวโดยเฉพาะการเตรียมดิน ไร่ละ 400-500 บาทเตรียมดิน

ละเอียดกว่าข้าว

การเลี้ยงสัตว์

โค

- พันธุ์ พันเมือง และพันธุ์ผสมอเมริกันบาร์มัน
- แหล่งพันธุ์ ภายในตำบล
- ราคา พ่อพันธุ์ 12,000 บาท แม่พันธุ์ 5,000-10,000 บาท

- การเลี้ยง เลี้ยงปล่อยตามทุ่ง ริมถนน บนภูเขา หรือที่สาธารณะ
- โรค ปากและเท้าเปื่อย พยาธิ
- การทำวัคซีน ทำเดือนเมษายน - พฤษภาคม
- ขาย เมื่ออายุได้ประมาณ 2 ปี
- ตลาด จะมีพ่อค้าจากต่างท้องที่มาจับซื้อ ราคาตัวละ 3,500-4,000 บาทโดยมากจะขาย

ตัวผู้

แกะ

- พันธุ์ พันเมือง
- แหล่งพันธุ์ ภายในตำบล
- ราคา พ่อพันธุ์ 800 แม่พันธุ์ 1,000 บาท
- การเลี้ยง เลี้ยงปล่อยตามทุ่งนา ริมถนน บนภูเขา
- โรค ปากและเท้าเปื่อย พยาธิ
- ทำวัคซีน ไม่ทำ ถ้าทำตอนท้องออกลูกไม่มีขนแล้วไม่โต
- ขาย เมื่ออายุ 4 เดือน
- ตลาด พ่อค้าต่างถิ่นมาจับซื้อตัวผู้ 500 บาท ตัวเมียไม่ขายปัจจุบันการเลี้ยงแกะในหมู่ที่ 2 มีปริมาณลดลงเนื่องจากราคาถูก พ่อค้าไม่ค่อยออกมาจับซื้อเกษตรกรที่ต้องการเงินก็ต้องรีบขาย ทำให้ได้ราคาตกต่ำ ดังแสดงไว้ในภาพที่ 6

บ่อเลี้ยงปลา

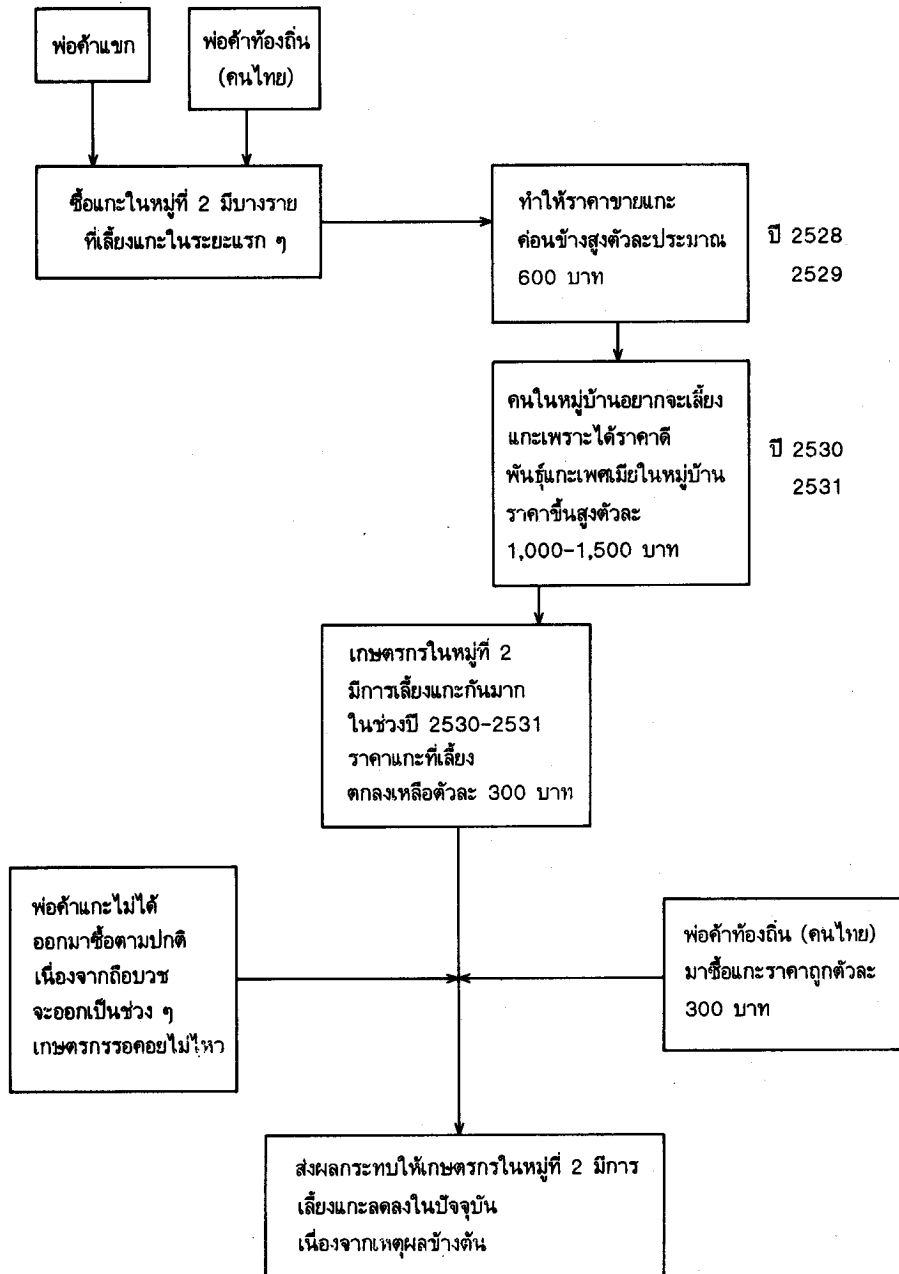
บ้านหนองพังตรูมีบ่อเลี้ยงปลา 6 บ่อปลาที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียน เหตุผลในการตัดสินใจขุดบ่อเลี้ยงปลาของเกษตรกรเพราะมีเงินทุนมีที่ดินเป็นของตัวเอง และการใช้โอกาสในการที่กรมชลประทานต้องการหน้าดินทำถนน และไหลคลองชลประทาน เกษตรกรต้องการใช้น้ำในฤดูแล้งก่อนที่ชลประทานจะปล่อยน้ำให้ มีความตั้งใจที่จะทดลองปฏิบัติ มีตลาดรองรับ เกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้ที่ตลาดบ้านโป่งและที่ตลาดนครปฐม เกษตรกรบางรายได้รับการสนับสนุนลูกปลาจากกรมประมง ภาพที่ 7

การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง

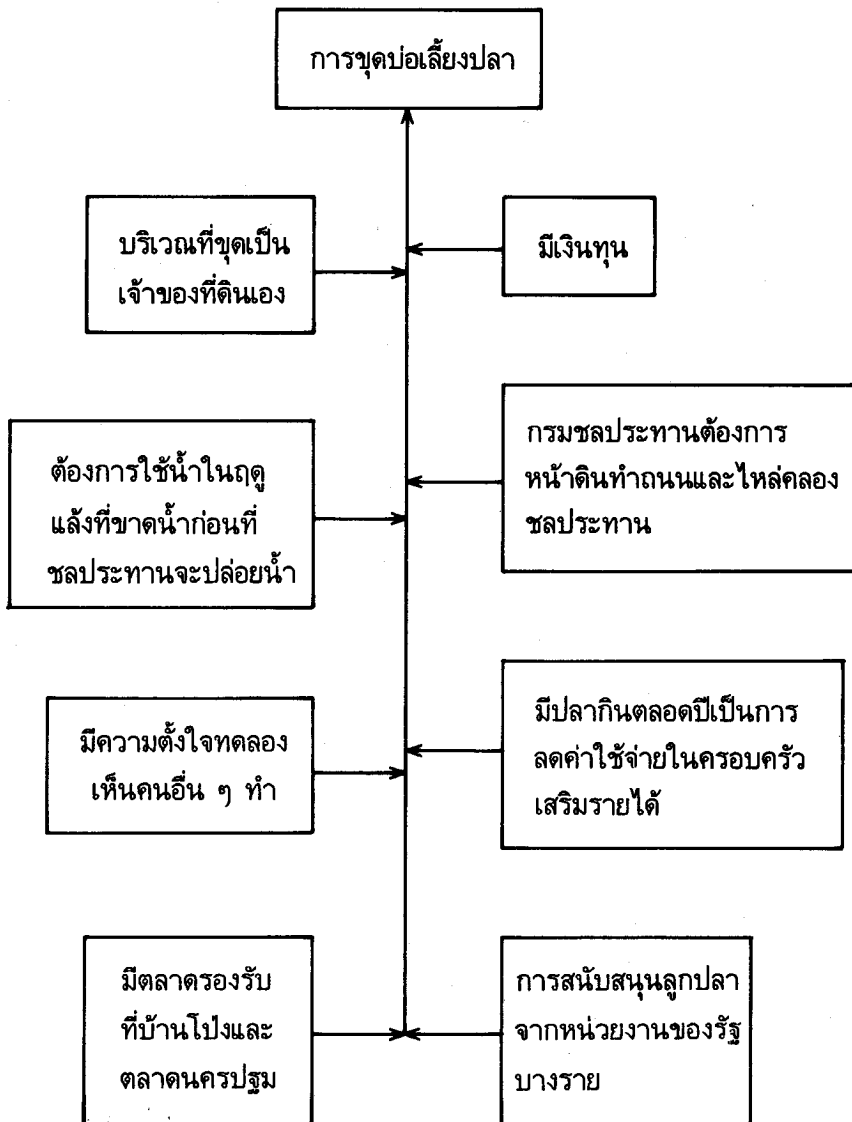
เกษตรกรมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสมเพิ่มขึ้น โดยการซื้อลูกไก่มาจากจังหวัดนครปฐม นำมาเลี้ยงอีก ประมาณ 4-6 เดือน

● ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม

: ประชากร	968 คน
ชาย	482 คน
หญิง	504 คน

ภาพที่ 6 แสดงการตัดสินใจเลี้ยงกะของเกษตรกรบ้านหนองพังตรู

ภาพที่ 7 แสดงเงื่อนไขการตัดสินใจขุดบ่อเลี้ยงปลาของเกษตรกร

- : คริวเรือนประชากร 165 คริวเรือน
- คริวเรือนเกษตรกร 125 คริวเรือน
- : สถาบันเกษตรกรและกลุ่มกิจกรรม
 - กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 1 กลุ่ม สมาชิก 42 คน
 - กลุ่มยุวเกษตรกร 1 กลุ่ม สมาชิก 15 คน
 - กลุ่มป้องกันกำจัดศัตรูพืช 1 กลุ่ม สมาชิก 30 คน
- : โรงเรียน 1 แห่ง
- : วัด 1 แห่ง
- : ศูนย์เกษตรประจำตำบล 1 แห่ง
- : ศูนย์ส่งเสริมเยาวชนเกษตร 1 แห่ง
- : โรงสี 2 แห่ง
- : พาหนะและเครื่องจักรกลการเกษตร
 - รถเก๋ง 2 คัน
 - รถบรรทุก 6 คัน
 - รถปิคอัพ 20 คัน
 - รถมอเตอร์ไซด์ 85 คัน
 - รถไถใหญ่ 2 คัน
 - รถไถเล็ก 1 คัน
- : อื่น ๆ
 - ร้านค้า 12 คัน
 - โทรทัศน์ 85 เครื่อง
- : อาชีพนอกเหนือการเกษตร

เกษตรกรส่วนใหญ่หลังจากหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้วและมีเวลาว่างเพียงพอจะไปรับจ้างตัดอ้อย ขุดมันสำปะหลัง และรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าวภายในหมู่บ้าน ส่วนแรงงานชายฝีมือจะเป็นช่างปูนช่างไม้

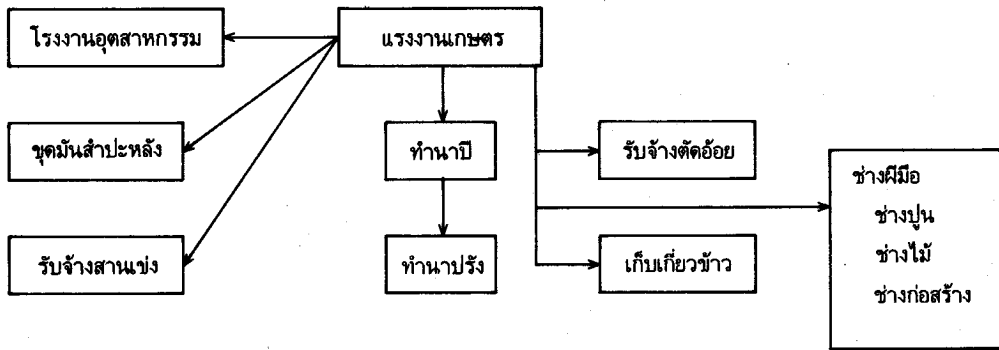
แรงงานคนหนุ่มสาวที่ว่างงานจะทำงานโรงงานสับปะรด คนหนุ่มจะรับก่อสร้างโรงงานกระดาษที่กำลังก่อสร้างอยู่ (ภาพที่ 8)

มีกิจกรรมเสริมรายได้ที่ทำกันในหมู่บ้านเกือบทุกคริวเรือนรวมทั้งในกลุ่มไร่นาสวนผสมคือ กิจกรรมจักสาน (สานข่ง) และจัดตั้งเป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ (ดังแสดงในภาพที่ 9)

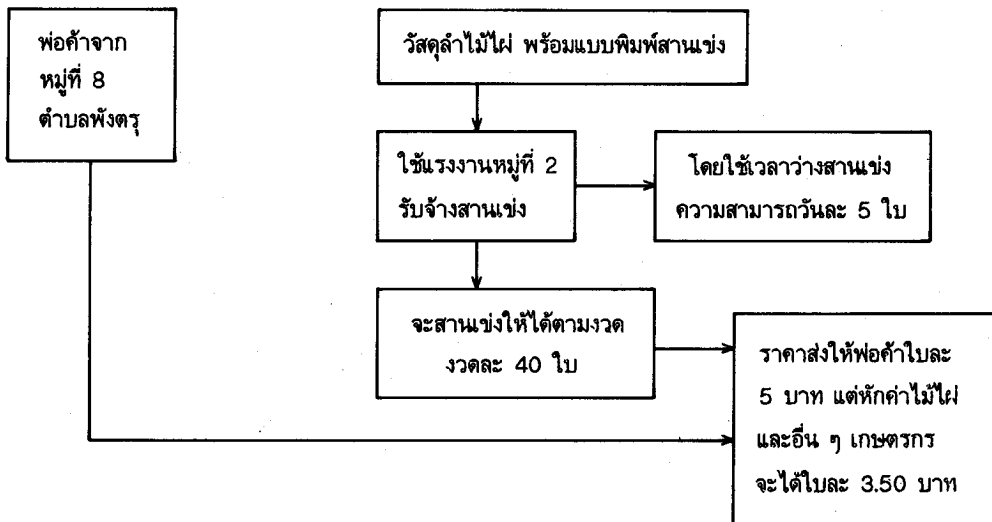
: อัตราค่าเช่านา

หากเป็นฤดูกาลทำนาปี หักค่าเช่าไร่ละ 20 ถึง/ไร่

หากเป็นฤดูกาลทำนาปรัง หักค่าเช่าไร่ละ 15 ถึง/ไร่

ภาพที่ 8 แสดงการใช้แรงงานของเกษตรกรที่บ้านหนองพังตรู

ภาพที่ 9 กิจกรรมการสานแข่งของเกษตรกร

: อัตราเงินกู้ภายในหมู่บ้านร้อยละ 3 บาท/เดือน เกษตรกรที่ร่วมโครงการจะมีพื้นที่การเกษตรสูงสุด 30 ไร่ ต่ำสุดประมาณ 1 ไร่ และมีบางส่วนไม่มีที่ดินต้องเช่าที่ดินทำกิน ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของพ่อค้าในตลาดสารอง หมู่ที่ 3

: ระบบปัจจัยการผลิต

กรณีเกษตรกรที่มีเงินทุนสามารถหาปัจจัยได้ในตลาดท่ามะกา ส่วนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มสี่จะออมทรัพย์ ก็จะใช้บริการจากกลุ่มนี้

กรณีเกษตรกรไม่มีเงินทุน แต่ต้องใช้เงินทุนในการจ้างหรือซื้อปัจจัยการผลิต (ในที่นี้หมายถึง การเตรียมดิน ค่าปุ๋ย สารเคมี และค่าจ้างเก็บเกี่ยว เป็นต้น) หากปลูกอ้อยยังมีทุนไม่พอจะไปเอามาจากหัวหน้าโคเวต้ออ้อย บางครั้งสามารถกู้เงินมาทำนาได้ด้วย เมื่อขายข้าวเสร็จก็จะหักลบใช้หนี้กันไป แต่ถ้าหากมีความจำเป็นด้านเงินสดเพื่อใช้สอยในการดำรงชีพก็สามารถกู้ได้ร้อยละ 3 บาท/เดือน แต่ต้องให้เจ้าหนี้ประเมินผลผลิตของข้าวดูก่อน (ถือว่าสามารถใช้แทนหลักทรัพย์ได้) ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของการลงทุนแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนของการลงทุน (รายได้/รายจ่าย) ของพืชต่างๆ

	ต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่)	รายได้ (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนของการลงทุน
ข้าวนาปี	968	2,322	2.4
ข้าวนาปรัง	1,001	2,329	2.3
อ้อยปีที่ 1	3,175	3,760	1.2
อ้อยปีที่ 2-4	2,210	3,760	1.7
มันสำปะหลัง	850	1,375	1.6
พริกสด	2,350	6,300	2.7
พริกแห้ง	2,350	10,500	4.5

สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ

มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 21 ราย พื้นที่ดำเนินการ 125 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่นา 118 ไร่ (20 ราย) และอีก 7 ไร่ เป็นพื้นที่ไร่ (1 ราย)

เป็นราษฎรที่อาศัยและทำกินอยู่ในพื้นที่หมู่ 2 ทั้งสิ้น 20 ราย อีก 1 รายมีที่ทำกินอยู่ในหมู่ที่ 2 ที่อยู่ตามหลักฐานอยู่ในหมู่อื่น แต่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน

การจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมจัดไร่นาสวนผสม บ้านหนองพังตรุ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ร่วมกันตั้งกลุ่มขึ้นจำนวน 21 ราย และแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบดังนี้

ประธาน
รองประธาน
เลขานุการ
เหรัญญิก
ประชาสัมพันธ์
หัวหน้าเขตพื้นที่ 1
หัวหน้าเขตพื้นที่ 2
ฝ่ายวิชาการ
ฝ่ายการตลาด

การแบ่งเขตพื้นที่ 1 และ 2 ใช้วัดเป็นเส้นแบ่งโดยฝั่งโรงสีเป็นเขตพื้นที่ 1 และฝั่งโรงเรียนเป็นเขตพื้นที่ 2

ทั้งนี้ มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งได้แก่ เกษตรอำเภอท่าม่วง ผู้ช่วยเกษตรอำเภอท่าม่วง และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลพังตรุ

การชี้แจงโครงการและการอบรมเกษตรกร

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันตก ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานเกษตรอำเภอท่าม่วง ได้ร่วมดำเนินการเลือกพื้นที่ ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการแก่ที่ประชุมสภาตำบลในช่วงเดือนธันวาคม 2532 และเริ่มประชุมสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ

15 มกราคม 2533 ชี้แจงรายละเอียดโครงการและให้ความรู้ด้านการเกษตรแบบผสมผสาน

5 กุมภาพันธ์ 2533 จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม และให้ความรู้ด้านการวางแผนและงบประมาณไร่นา เพื่อให้สมาชิกเสนอแผนปฏิบัติงานในช่วงปีการเพาะปลูก 2533/34

5 มีนาคม 2533 พิจารณาแผนและงบประมาณร่วมกับเกษตรกร เพื่อสนับสนุนวัสดุการเกษตรให้ตรงตามความต้องการ ให้ความรู้ด้านการทำงานเป็นกลุ่มและความรู้ด้านการจัดการไร่นา

2 เมษายน 2533 ประชุมคณะกรรมการกลุ่มและให้ความรู้แก่สมาชิกในเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลไร่นา

7 พฤษภาคม 2533 ประชุมคณะกรรมการกลุ่มและให้ความรู้ด้านการเกษตรตามที่สมาชิกต้องการ พร้อมทั้งให้ความรู้แก่สมาชิกในด้านการจดบันทึกและทำบัญชี

ทุกวันจันทร์แรกของแต่ละเดือน จะมีการประชุมคณะกรรมการกลุ่มและให้ความรู้ด้านการเกษตรตามที่สมาชิกต้องการ ติดตามแก้ไขปัญหาจากการปฏิบัติงานตามโครงการเพิ่มพูนความรู้ด้าน

การจัดการไร่นาแก่สมาชิกทุกเดือนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามโครงการอย่างชัดเจน

การสนับสนุนแก่สมาชิกผู้ร่วมโครงการ

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้สนับสนุนวัสดุการเกษตรแก่สมาชิกผู้ร่วมโครงการคิดเป็นมูลค่าไร่ละ 500 บาท ซึ่งวัสดุการเกษตรเหล่านี้ได้แก่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย สารเคมีเป็นต้น วัสดุการเกษตรเหล่านี้สมาชิกจะต้องคืนแก่คณะกรรมการกลุ่ม เพื่อหมุนเวียนกันในกลุ่ม โดยมีระยะเวลาในการคืนทุนภายใน 3 ปี

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในปี 2533/34 สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ 20 รายจาก 21 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 95.24 มีอาชีพทำนา และส่วนมากจะเป็นการเช่าที่ทำนา ซึ่งมีข้อแม้และเงื่อนไขจากเจ้าของที่ ดังนี้

- ค่าเช่านาปี คิด 10 ถึงต่อไร่
- ค่าเช่านาปรัง คิด 15 ถึงต่อไร่

ปัญหาเรื่องการทำนา

● การรับซื้อข้าวเปลือกพ่อค้าซังน้ำหนัก 11 กิโลกรัม ต่อ 1 ถึงจากเงื่อนไขดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนว่าเกษตรกรเสียเปรียบแต่ไม่สามารถแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงระบบการเช่านาและการซื้อขายกับโรงสี ซึ่งเป็นเจ้าของที่นาและทำกันมานานแล้ว

● เกษตรกรยังใส่ปุ๋ยในนาข้าวผิดสูตรและผิดอัตรา กล่าวคือ สภาพพื้นที่ในเขตนี้มีการปลูกอ้อย ปุ๋ยที่ใช้ก็จะเป็นสูตร 21-0-0 ซึ่งหาซื้อได้สะดวกหรือนำมาจากนายทุนได้ง่าย จึงนำมาใส่ทั้งอ้อยและข้าว โดยใส่ในช่วงแรกคือ หลังจากหว่านข้าววงอกประมาณ 20-25 วัน ซึ่งขัดกับหลักวิชาการที่แนะนำให้ใช้ปุ๋ยสูตร 16-20-0

แนวทางแก้ไข

- จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อเป็นตัวแทนคอยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
- ให้ความรู้ด้านการจัดการไร่นาและความรู้ด้านการเกษตร ตามที่สมาชิกต้องการ
- ส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกต้องเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดค่าใช้จ่าย
 - อบรมให้ความรู้
 - มีแปลงสาธิต
- ให้แนวทางแก่สมาชิกในการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น สมาชิกทุกรายที่ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ เป็นวัสดุการเกษตรในโครงการ ฯ นั้น เมื่อครบฤดูกาลผลิต หรือครบปี กรรมการ

กลุ่มจะเรียกเก็บผลประโยชน์ตามข้อตกลงในหมู่สมาชิกมาเป็นเงินสด และจะใช้เป็นเงินลงทุนทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม เช่น จัดหาปุ๋ยนา 16-20-0 มาบริการแก่สมาชิก หรือจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร เช่น รถไถ เครื่องสีข้าวขนาดเล็กมาบริการแก่สมาชิกหรือจัดเป็นแหล่งเงินทุนแก่สมาชิก โดยคิดดอกเบี้ยต่ำ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการเกษตร

● สนับสนุนให้สมาชิกทุกคนมีรายได้เสริมทางการเกษตร โดยการทำเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดกาญจนบุรี และสำนักงานเกษตรอำเภอท่าม่วงได้ร่วมกันวางแผนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง กับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งมีรูปแบบกิจกรรม

วิจารณ์

โครงการส่งเสริม การจัดไร่นาสวนผสมในระดับหมู่บ้าน เป็นโครงการที่กรมส่งเสริมการเกษตร คาดว่าจะเกิดผลดังนี้

● เกษตรกรผู้ร่วมโครงการสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดปี เฉลี่ยรายละ 5,000 บาท/ปี

● สามารถขยายผลไปสู่เกษตรกรข้างเคียง ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงประมาณ 500 ครอบครัวในระยะเวลา 3 ปี

การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว การวางแผนและงบประมาณฟาร์มของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขและศักยภาพของเกษตรกร เกษตรกรในแต่ละพื้นที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน ไม่สามารถทำกิจกรรมที่เหมือนกันได้ เกษตรกรจะยอมรับเทคโนโลยีภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมกับตัวเกษตรกรเอง เกษตรกรจะยอมรับเทคโนโลยีเป็นขั้น ๆ และเทคโนโลยีอันหนึ่งที่เกษตรกรยอมรับจะนำไปสู่การยอมรับเทคโนโลยีอีกขั้นหนึ่ง

การดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มเป็นจุดอ่อนของสังคมไทย ดังนั้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว ต้องเกิดจากสภาพปัญหาเหมือนกันและร่วมกันของเกษตรกร การใช้แนวทางการวิเคราะห์พื้นที่ตามโครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกรรมมาใช้เพื่อดำเนินการโครงการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

ทศพร มณีรัตน์ เอกสารโครงการส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสม ในระดับหมู่บ้าน 2533 26 หน้า

ปวีต ถมยวิทย์ และรุ่งกานต์ ไสวินิตย์ รายงานการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมบ้านหนองพังตรุ อำเภอท่าม่วงจังหวัดกาญจนบุรี 2530, 31 หน้า

สำนักงานเกษตรอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี แนวทางพัฒนาการเกษตรตำบลพังตรุ อำเภอ
ท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร 2532
66 หน้า

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2532/33 พิมพ์ที่
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, กรุงเทพฯ 2533